

גליון תתקמ • ערש"ק פרשת שופטים

• שנת העשרים •

לקראת שבוע

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

מדוע אסור לשאול ממעונן וקוסם?

גדר כבוד המלך

הדרכה בקיום הציווי "עשה לך רב"

כיצד לבא לגעגועים למצוה ולדקדוק בה

אור
החסידות

קובץ זה יוצא לאור
לעילוי נשמת האי גברא רבא, רודף צדקה וחסד
זכה לפזר מכספו להדפסת תורת כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע
הרב החסיד ר' מאיר בהר"ר שמחה יצחק זאיאנץ ע"ה
ס. פאולו ברזיל
נלב"ע ביום ג' סיון ה'תשפ"א
תנצב"ה

ולזכות יבלחטו"א בניו הני לומדי ותמכי אורייתא, רודפי צדקה וחסד,
ראשונים לכל דבר שבקדושה ה"ה האחים החשובים
הרב החסיד ר' ישראל אפרים מנשה
והרב החסיד ר' יוסף משה
וכל בני משפחתם שיחיו
יהי רצון שיתברכו בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר,
ובהצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו, תמיד כל הימים

מכון אור החסידות	Or Hachasidus
סניף ארץ הקודש	Head Office
ת.ד. 2033	1469 President St. #BSMT
כפר חב"ד 6084000	Brooklyn, NY 11213
03-738-3734	United States
Likras@likras.org	(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,
הרב מאיר יעקב זילברשטרום, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב מנחם טייטלבוים,
הרב אברהם מן, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

להיות חדור בתורה בכל המזע-לעת

להישמע להרופא מחמת פסק דין התורה

ונקודת הדברים - שהתורה מורה דרך בכל הענינים של האדם לא רק בנוגע לקיום מצוה, אלא גם בנוגע לכל הענינים, אכילה ושתי, מסחר וכיוצא בזה, דכיון שהתורה היא חיינו, צריך יהודי להיות חדור בתורה במשך כל כ"ד שעות המזע-לעת, שהרי לא שייך לומר שהוא חי רק במשך חלק מהיום, ואילו בשאר היום אינו חי!

כיון ש"אסתכל באוריינת וברא עלמא" (זח"ב קסא, סע"א ואילך) - נלקחים כל עניני העולם מהתורה, ואין לך ענין בעולם שיכול להתקיים ללא תורה, כשם ש"אין עוד מלבדו" (ואתחנן ד, לה).

ואלו שאומרים שיש ענינים שצריכים לחפש בתורה, אבל יש ענינים ששייכים לרופא או לפוליטיקאי - הרי זה היפך התורה! אלא שהתורה עצמה אומרת שבעניני רפואה צריך לשאול אצל הרופא ולעשות כהוראתו, והיינו, שהסיבה לכך שמתנהג כן היא - לא בגלל שכך צוה הרופא, אלא בגלל שהתורה ציוותה לעשות כדברי הרופא.

כשם שיש פסק דין בתורה לשמוע לדברי הסנהדרין, כמו שכתב הרמב"ם בריש הלכות ממרים ש"הם עמודי ההוראה ומהם חק ומשפט יוצא לכל ישראל", ו"כל מי שאינו עושה כהוראתן עובר בלא תעשה, שנאמר (פרשתנו ז, יא) לא תטור מכל הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל" (שם ה"ב), "אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל" (ספרי ופרשי" עה"פ) - כמו כן יש פסק דין בתורה שבעניני רפואה יש לעשות כדברי הרופא, מבלי הבט על כך שאין לו "סמיכה"...

כי, זה שיש לו סמיכה פסק שצריך לעשות כדברי הרופא, כך, שזהו פסק דין של התורה!

(תורת מנחם ח"ט ע' 391 ואילך)

פתיחה

בעזרה"ת.

הננו מתכבדים להגיש לפניכם את הקונטרס 'פקראת שבת' (גליון תקמ) היו"ל לפרשת שופטים, ובו אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות חידושים וביאורים שבתורת כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש וצוקפ"ה נבג"מ זי"ע.

המדור 'מקרא אני דורש' עוסק במשמעות הציווי 'תמים תהי' עם ה' אלוךך", האם קאי על שלימות האמונה בה' עד שאינו סומך על הקוסמים ומעוננים וכו', או שהיא הוראה להיות כאדם תם שאינו חוקר ודורש על העתידות כלל. ויבאר את מחלוקת רש"י והרמב"ן בזה.

במדור 'יינה של תורה' יבאר מדוע קצף שמואל הנביא על רצון בני ישראל למנות להם מלך, אף שהתורה הסכימה לכך בפרשתנו, ומהו תפקידו המרומם והנעלה של מלך ישראל.

במדור 'חידושי סוגיות' יחדש יסוד בגדר דין כבוד המלך שהוא כדי לכבד ליראת ה', ועפ"ז מחדש שגם המלך עצמו חייב לנהוג כבוד בעצמו, כי בזה מביא את העם ליראת ה', ובוזו מבואר מדוע גבי הקהל מצינו שהמלך יכול למחול על כבודו בקשר למצוה, כי בזה מוסיף ביראת ה', משא"כ גבי חליצה אינו כן.

בכרכת שבתא טבא מכון אור החפידות

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כאופן שהופיעו במקורם, אלא עובדו מחדש ונערכו ע"י חברי המערכת, ולפעמים הושמט ירכיב השק"י והמקורות שהופיעו במקורם, ויש להיפך, אשר במקור הדברים מופיעים בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו בתוכן הענינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

תוכן ענינים

מקרא אני דורש... שלמות כאמונה או העדר ערמה? תמים - שלמות כאמונה או העדר ערמה? מדוע אסור לשאול ממעונן וקוסם? / בין "לחקור אחר העתידות" ל"לשאל" או "לדרוש" אחר העתידות / נביא" כנגד "מעונן" ו"אורים ותומים" כנגד "קוסם" / ביאור בפירושי רש"י והרמב"ן בפירושי "תמים תהי" עם ה' אלוךך" ובהמשך לשונות הכתובים על מעונן וקוסם

(ע"פ לקיט שיחת חדר עמ' 64 ואילך)

פנינים... עיונים וביאורים קצרים... מדוע חייב מיתה העובר על דברי הנביא "ברכבי הרשות"?

(ע"פ לקיט שיחת חדר עמ' 120 ואילך)

יהם לבנו" - לעתיד לבוא? (ע"פ לקיט שיחת חדר עמ' 107 ואילך)

יינה של תורה... חובת "עשה לך רב" אס נצטוו ישראל למנות מלך, מדוע כעס שמואל כשיבקשו זאת? / המלך מרומם את העם או רק שומר שלא "יבלעו" איש את רעהו? / ולשם מה ציוו חכמים "עשה לך רב"? מהותם של המלך והרב, והדרכה בקיום הציווי "עשה לך רב"

(ע"פ לקיט שיחת חדר עמ' 104 ואילך)

פנינים... דרוש ואגדה... חוקף מצוות דרבנן - בחוקף התורה עצמה

(ע"פ תורת מנחם ח"ח עמ' 400, חפ"ז עמ' 331 ואילך)

אתם עדי... (ע"פ לקיט שיחת חדר עמ' 112 ואילך)

חידושי סוגיות... כבוד המלך מקשה סתירה בדברי הרמב"ם אי קיי"ל דמצוה שאני שיכול המלך למחול בה על כבודו / מבאר דיראה מן המלך היא מגוף גדר מצות מינוי מלך, ועפ"ז נותן טעם לכמה מדיני המלך / מבאר דהרמב"ם פוסק מצוה שאני דוקא בחיובו של המלך להקהל, אבל לא לענין חיוב אחרים בכבודו ובוה אתי שפיר שיטתו בייבום

(ספר פניני מנחם ח"ג סי' לב - ע"פ רשימות חב"ת קנר וחב"ת ז)

תורת חיים... איש האי והניתוח דרכי החסידות... חיות רכה בקיום המצוה

שיחות קודש... להיות חדור בתורה בכל המזע-לעת

ציטוט העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי, הרב מאיר יעקב זילברשטרומ, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חרישנוב, הרב מנחם טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב מנחם מענדל רייצט, הרב אליהו שוויכה

מכון 'אור החסידות', סניף ארץ הקודש ת.ד. 2033 כפר חב"ד, Or Hachasidus - Head Office, 1469 President St. • 6084000 #BSMT, Brooklyn, NY 11213 - United States (718) 534 8673

להערות והארות: טל' מערכת: 03-3745979 orhachasidut@gmail.com

תמים – שלמות באמונה או העדר ערמה?

מדוע אסור לשאול ממעונן וקוסם? / בין "לחקור אחר העתידות" ל"לשאול" או "לדרוש" אחר העתידות / "נביא" כנגד "מעונן" ו"אורים ותומים" כנגד "קוסם" / ביאור בפירושי רש"י והרמב"ן בפירוש "תמים תהי' עם ה' אלקיך" ובהמשך לשונות הכתובים על מעונן וקוסם

בפרשתנו: "כי אתה בא אל הארץ אשר ה' אלקיך נותן לך, לא תלמד לעשות כתועבות הגוים ההם. לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש, קוסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף. וחוכר חבר, ושואל אוב וידעוני, ודורש אל המתים. כי תועבת ה' כל עושה אלה, ובגלל התועבות האלה ה' אלקיך מוריש אותם מפניך" (יה, ט-יב).

וממשיך – "תמים תהיה עם ה' אלקיך" (יה, יג).

ומפרש הרמב"ן את המשך הענין:

"וטעם 'תמים תהיה עם ה' אלקיך' – שנייחד לבכנו אליו לבדו, ונאמין שהוא לבדו עושה כל, והוא היודע אמיתת כל עתיד, וממנו לבדו נדרוש העתידות מנביאיו או מאנשי חסידיו, רצונו לומר אורים ותומים, ולא נדרוש מהוכרי שמים ולא מזולתם, ולא נבטח שיבואו דבריהם על כל פנים, אבל אם נשמע דבר מהם נאמר 'הכל בידי שמים', כי הוא אלקי האלקים עליון על הכל היכול בכל, משנה מערכות הכוכבים והמזלות כרצונו, מפר אותות בדים וקוסמים יהולל, ונאמין שכל הבאות תהיינה כפי התקרב האדם לעבודתו;

ולפיכך, אחר אזהרת שאלת העתידות מקוסם ודורש בעד החיים אל המתים, אמר שתהיה תמים עם ה' בכל אלה ולא תירא ממגיד עתידות, אבל מנביאו תדרוש ואליו תשמע".

והיינו, שלפי הרמב"ן הפירוש "תמים" כאן הוא "שמים", וכוונת הציווי "תמים תהיה עם ה' אלקיך" היא שנהיה שלמים עם הקב"ה בכל הענין של ידיעת העתידות:

מי שהולך לשאול אצל קוסמים, מעוננים ומנחשים וכו' – חושב שדבריהם אמת, ועל פיהם ישק דבר; אמנם יהודי מצווה להיות שלם באמונת ה', באופן שיכיר וידע שהקב"ה הוא

לקראת שבת

וטעם וסיבת הדבר הוא מפני גודל חפצו ותשוקתו בהדבר ההוא ("וואס די זאך מאנט זעך בא אים זייער"),

וכמו כן הוא בעשיית המצות דכאשר יש אצלו חיוב המצוה וענין החיוב אינו שהוא רק מה שמחוייב עפ"י הציווי דאז הנה קיומו את המצוה הוא רק מה שעושה כדי לפטור מחיובו, כי אם כאשר רצונו ונפשו בזה ("עס מאנט זעך בא אים זייער די עשיית המצוה"), אז הוא מחכה ומצפה על זמן חיובה על פי התורה, דכל מצוה ומצוה, הרי היא קבועה ומוגבלת בהגבלת הזמן ומקום, דמצות הרי עיקר בהם הוא העשי' והפועל ועשייתן הוא במקום וזמן מוגבל דוקא, ומפני גודל תשוקתו בחפץ ורצון פנימי, בעשיית המצות ה"ה מחכה ומצפה על כל מצוה ומצוה בפרט על זמן חיובה,

ובמילא מובן דכאשר עושה את המצוה הרי הוא מדקדק בכל פרטי' ועניני' באהבה וחיבה גדולה...

אהבה לכל המצוות בשווה – שהן ציווי ה'

...והנה בכדי שיהי' קיום המצות כדבעי למהוי הוא דוקא כאשר המצות באים מפני האהבה, וכדאיתא בספר של בינונים "והמקיימן באמת הוא האוהב את שם הוי' וחפץ לדבקה בו", כאשר הוא אוהב את הוי' אז הנה הוא מקיים את המצות כדבעי למהוי, דכל המצות שוים אצלו לקיימן בתום לבב,

והאהבה היא באה ע"י ההתבוננות, דכאשר הוא מתבונן בענין אלקי בהשגה טובה ובהעמקת הדעת ה"ה מתעורר באהבה, דכך היא המדה דהתבוננות מביאה לידי מדה גלוי', דזהו ואהבת את הוי' אלקיך, דעל אהבה שהיא מדה שכלב אינו שייך ציווי, אלא הציווי הוא על ההתבוננות בהשגה טובה, והאהבה תבוא בדרך ממילא, ואז הרי קיום המצות יהי' אך ורק מפני שהן ציווי הוי' ובמילא יהי' עשיית כל המצות וקיומן בשווה...

(ספר המאמרים תרפ"ה עמ' רסט)

הנודר כודמס
ליעליו נשבת
הירדה ר' שלמה
בן ר' יעקב ע"ה
יאנג
נפ"ע כ"ז תשרי התשפ"א
תנצ"ה

לקראת שבת

מעצם כל מערכת הכוכבים והמזלות, ויכול לשנות אותם כרצונו, כך שאין תועלת לשאול את הקוסמים וכו' מכיון שבסופו של דבר "הכל בידי שמים", אלא כל שאלותיו בעניני העתידות יהיו רק מהנביא המתנבא בשם ה'.

ובמלים קצרות: יהודי מצווה להיות שלם באמונת ה' ללא חסרון, כך שכשברצונו לדעת עתידות הוא יפנה רק אל הקב"ה ועושי רצונו ולא לאחרים.

ב. אמנם בפירוש רש"י נראה שפירש את תיבת "תמים" באופן אחר, וז"ל:

"תמים תהיה עם ה' אלקיך - התהלך עמו בתמימות, ותצפה לו, ולא תחקור אחר העתידות, אלא כל מה שיבוא עליך קבל בתמימות".

[ומסיים רש"י: "ואז תהיה עמו ולחלקו". וכבר נתבאר במק"א ענין הוספה וסיום זה (ראה במדור זה אשתקד. עיי"ש בארוכה), ואכ"מ].

והיינו, שלפי רש"י אין הכוונה כאן ל"תמים" במובן "שלם", שלם ביראת ה' ואמונתו וכו', אלא "תמים" במובן של העדר ערמה והתחכמות. וכדוגמת מה שכתוב "ויעקב איש תם" (תולדות כה, כז), ורש"י מפרש: "אינו בקי . . . מי שאינו חריף לרמות קרוי תם" (וראה גם פירוש ר"י בכור שור כאן).

ונמצא, אליבא דרש"י, שאין כוונת הכתוב כאן להדגיש את זה שדברי הקוסמים והמעוננים כו' אינם מדוייקים כל הצורך (וכדברי הרמב"ן: "שאינן כל דבריהם אמת"), אלא שאף אם דבריהם אמת ואפשר להסתייע בהם בידיעת העתידות, מכל מקום, הרי "תועבת ה' כל עושה אלה";

כי, רצונו של הקב"ה מיהודי הוא שיהיה "תמים" ו"התהלך עמו בתמימות". ואף שאם יעשה כן, לא ישיג התועלת שע"י ידיעת העתידות מ"מ רצון הקב"ה הוא ש"לא תחקור אחר העתידות" - שיצפה להקב"ה ולא יחקור מה יקרה בעתיד. ואף שאם לא ידע העתידות הרי זה יביאו לדאגה תמידית - מה יולד יום, הרי רצון הקב"ה הוא ש"כל מה שיבוא עליך קבל בתמימות" - יהודי צריך לקבל כל מה שיבוא עליו מאת הקב"ה (בין לטוב ובין למוטב) בשמחה, במנוחת הנפש ובתמימות, ואין מענינו לדאוג כלל בידעו שהכל מאתו יתברך.

ג. והנה, לאחר הפסוק "תמים תהיה עם ה' אלקיך" - ממשיך הכתוב ואומר:

"כי הגויים האלה אשר אתה יורש אותם, אל מעוננים ואל קוסמים ישמעו, ואתה לא כן נתן לך ה' אלקיך. נביא מקרבך מאחריך כמוני יקים לך ה' אלקיך, אליו תשמעון" (יה, יד-טו).

ולפי הנ"ל בהבדל השיטות שבין רש"י להרמב"ן - הרי גם בכתוב זה, המדבר על השמיעה מנביא ה', יהיה הבדל ביניהם:

לפי הרמב"ן, הרי זה בא בהמשך ישיר למה שכתוב לפניו - לאחר שהכתוב מזהיר ושולל את ידיעת העתידות מן הקוסמים והמעוננים וכו', ומדגיש שיהודי צריך להיות שלם באמונת ה' שהוא מעל כל הכוכבים והמזלות כו', ממשיך הכתוב שהדרך הנכונה לדעת העתידות היא דרך הנביא שהוא שליח ה'.

חיות רבה בקיום המצוה

מפני גדול תשוקתו בחפץ ורצון פנימי, בעשיית המצות ה"ה מחכה ומצפה על כל מצוה ומצוה בפרט על זמן חיובה, וכמילא מוכן דכאשר עושה את המצוה, ה"ה מדרקק בכל פרטי' ועניני' באהבה וחיבה גדולה

אהבה לאלקות - שמחה גדולה בעשיית המצות

כאשר עשיית המצוה הוא בקרירות בדרך מצות אנשים מלומדה, אינו נמשך בזה גילוי אור, וכמאמר מצוה בלא כוונה כגוף בלא נשמה, וצ"ל כוונת המצות, היינו שיהי' לו חיות בקיום המצות, וחיות בקיום המצות יכול להיות דכאשר בתחלה יש לו אהבה לאלקות, והיינו דכאשר מתבונן בהתבוננות טובה בענין אלקי ומבינו בהשגה טובה ובהעמקת הדעת ומתעורר באהבה לאלקות, אז יש לו חיות גדול ושמחה גדולה בעשיית המצות, וכמ"ש רבינו נ"ע [בספר התניא, לקטי אמרים פרק ד:] והמקיימן באמת הוא האוהב את שם הוי' וחפץ לדבקה בו...

(ספר המאמרים תרצ"ט עמ' 150)

מתגעגע למצוה ומרדקק בה

...כאשר יתבונן היטב בהענין האלקי שהיא מצות ה' הרי יתעורר באהבה ויראה ואזי הנה עשיית המצוה, היא ברצון וחשק ובחיות גדול, וכמ"ש בספר של בינונים והמקיימן באמת הוא האוהב את שם ה' וחפץ לדבקה בו כו'...

צריך להיות התחברות הכוונה הרוחנית עם המעשה בפועל ממש, וכן צריך להיות אצלו חיוב המצות היינו שנפשו ורצונו יחייבו עשיית המצוה ("עס דארף זעך בא אים זייער מאנען די עשיית המצוה"), דאז הוא מדרקק בעשיית המצוה ולא רק העשי' בלבד, כי אם דקדוקי מצוה וזהירות יתירה, שזהו דוקא כאשר רצונו מחייב עשיית המצוה,

וכמו שנראה במוחש בגשמיות דכאשר האדם צריך לעשות דבר שנצטוה לעשותה, הרי הוא עושה הדבר ההוא ומקיימה כפי הכרח מילוי הציווי ואינו דומה כלל לכאשר עושה איזה דבר שנפשו ורצונו לזה, דכאשר עושה איזה דבר שרצונו בזה הרי הוא מדרקק בזה יותר, ומלבד זאת שמגעגע מאד שיבא הזמן לעשות הדבר ההוא, ומצפה ומייחל על זה בכליון לב ונפש, הנה בבוא זמן עשיית הדבר ההוא חביב ויקר לו במאד מאד כל פרט ופרט כמו הכלל כולו,

הגזרת חיים

מכתבי עצת והדרכה בעבודת השי"ת בחיי היום יום

איש האי והניתוח

ולילד יש הרי את האפשרות והתקווה שעם הזמן גם הוא יהי חכם גדול, וייתכן עוד יותר ממנו, שבנוגע לאדם והבורא ית', הרי אין דמיון, ואדרבה, בחלק זה שכן מבינים ומשיגים, בזה ישנו החידוש והפלא.

שלכן מודים להשם יתברך על כך שהוא נותן ומעניק דעת - חונן הדעת -

ועל פי זכרון פגישתנו, הנני בטוח שאין צורך להאריך יותר בכתוב לעיל.

לאיש האי אין מושג בניתוחים

הבה נתאר לעצמנו אדם בעל הבנה טובה, מידות טובות ושכל, והשאלות המתעוררות אצלו, אך הוא גדל באי ואין לו שום מושג בריפוי באמצעות ניתוחים, ופתאום הוא עבר בבית רפואה, נכנס לחדר ניתוח, ורואה אדם שוכב על השולחן קשור בחבלים (כפי שעשו לפני שגילו את חומרי ההרדמה) וסביבו עומדים כמה אנשים עם סכינים ומכשירים שונים, והם חותכים את האדם שעל השולחן, והאדם זועק כאחוז דיבוק. כאשר איש האי רואה זאת, הוא מעורר מהומה, ושואל כיצד מאפשרים לחתוך אדם ולא לשים לב לזעקותיו, הרי זה מפני שהוא - איש האי - אין לו מושג אודות הכוונה האמיתית של הניתוח, והנמשל מובן.

(תרעם מאגרות קודש חב"ד עמ' קכא, אגרות קודש המתורגמות ח"ד עמ' 9-18)

"תמים תהי' עם ה' אלקיך"

לאחר הפסק ארוך הריני מאשר את קבלת מכתבו... בו שואל אודות הסיבות למאורעות [לא טובים] בשנים האחרונות.

ובכלל יש לנו הוראה כללית בתורתנו הנקראת תורת חיים, שהכוונה בזה כפירוש הפשוט, תורת חיים, תורה הנותנת הוראות בחיי היום-יום, ובפרט באירועים כלליים, "תמים תהי' עם ה' אלקיך",

בהסתמך על השם יתברך, שודאי ישנו ביאור נכון לכל דבר המתרחש בעולם, ובפרט בנוגע לישראל עם קרובו, שהשם יתברך קורא להם בתורתו פעמים רבות "בנים אתם לה' אלקיכם".

לאמיתו של דבר, הכתוב לעיל מובן, שאיך יכול אדם שמדוד בשכלו, ומוגבל (כוונתי לא לגמרי ממוצָה) בידיעת האירועים במלואם (כוונתי שלא כל הפרטים ידועים לו, ובודאי לא את התוצאות בעתיד המיידים בשנים האחרונות), היאך, אם כן, הוא יכול להשיג ולהבין את השכל, כביכול, של הקב"ה.

החידוש והפלא בחלק

שכן מבינים!

וכפי שידועה ההשוואה לזה, שילד קטן ישיג ויבין הנהגת ומעשי זקן חכם בעל מדות גדולות, שהפעל ביניהם הוא יחסי, והראי שהחכם הגדול הרי הי' באותו גיל כמו הילד, ועם אותו שכל,

ובלשון הרמב"ן: "ואסר לך הנחשים והקסמים בעבור שעשה לך מעלה גדולה... שיקים בקרבך נביא ויתן דבריו בפיו ואתה תשמע ממנו מה יפעל א-ל, ולא תצטרך אתה בעתידות אל קוסם ומנחש שיקבלו אותם מן הכוכבים או מן השפלים בשרי מעלה, שאין בל דבריהם אמת ולא יודיעו בכל הצריך, אבל הנבואה תודיע חפץ ה' ולא יפול דבר מכל דבריה".

אמנם אליבא דרש"י, הרי זה ענין חדש:

לפני כן שולל הכתוב את דרכי ידיעת העתידות שמשמשים בהן הגויים (לא משום שאינם אמת וכו' ואין השליטה בידם, אלא) משום שהאדם נדרש להתנהג בתמימות ובפשטות, ובכלל אין זה מענינו לחקור אחר העתידות, ועתה מוסיף הכתוב עוד ענין, שהקב"ה יקים נביא וגו'. [והיינו, שלדעת הרמב"ן תיבת "כ"י שבתחילת הענין ("כי הגוים האלה") היא במשמעות של נתינת טעם למ"ש לפניו ("דהא"), ואילו לפי רש"י פירושה "כאשר". ועל דרך זה מציינו התחלת כמה פרשיות בתורה].

ויש לומר, שזהו הטעם שרש"י מדייק בלשונו - בפירושו על "תמים תהיה" הנ"ל - "ו"א תחקור אחר העתידות", ולא כתב "ו"א תשא" אחר העתידות" או "ו"א תדרוש"; כי מכיון שמפורש שיקים ה' נביא, ושאפשר לשאול את העתידות אצל נביא, רק שאין לו להשתמש בדרכיהם הנלוות של הגוים אלא רק בנביאי ה', לכן מוכרח רש"י לפרש ששאלה בעלמא ואפילו דרישה מותרת, ואין זאת אלא ש"א תחקור אחר העתידות", לשון המורה על השתדלות ודאגה יתירה בענין זה.

ד. ועדיין נותר לנו לבאר את לשון רש"י כאן:

"לא כן נתן לך ה' אלקיך - לשמוע אל מעוננים ואל קוסמים, שהרי השרה שכינה על הנביאים ואורים ותומים".

ולפום ריהטא אינו מובן (ראה גם נחלת יעקב על רש"י), למה הזכיר רש"י "אורים ותומים" - בשעה שהכתוב כאן מדבר על "נביאים" בלבד?!

ויש לומר, שב' הפרטים שמונה רש"י - "נביאים" ו"אורים ותומים" - הם כנגד ב' הפרטים שמזכיר ביחס להגוים - "מעוננים" ו"קוסמים":

"קוסם" הוא אדם שמשמש בכ"י מסויים כדי לדעת עתידות - כדברי רש"י בפרשתנו (יה, יו"ד): "האוחז את מקלו ואומר אם אלך אם לא אלך" [וכפי שרש"י מביא על כך את הכתוב (הושע ד, יב) "עמי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו"] - ודוגמת זה להבדיל "אורים ותומים", כ"י מיוחד שמגלה להכהן דברי עתידות;

ואילו "מעונן" הוא אדם שאומר דברים מעצמו - וכדברי רש"י שם: "אלו נותני עונות שאומרים עונה פלונית יפה להתחיל", או כפירוש נוסף "אלו אוחזי העינים" - ודוגמתו להבדיל הם ה"נביאים" שאומרים את דבר ה' בלי להשתמש בכלי מסויים לצורך כך.

ובכל זאת מפורש בכתוב כאן רק "נביא" - כי האורים ותומים כבר מפורשים במקרא לפני כן (תצוה כה, ל), והחידוש כאן הוא בזה שהקב"ה יקים גם נביאים.

העם לכבד את המלך אינה חובה אל הגברא דמלך בלבד אלא היא גם חובה כלפי שמיא.

ומעתה נראה לומר דהא דאמרינן בסוטה שם "מצוה שאני", אין הפירוש שבמקום מצוה נדחית חובת כבוד מלכות, שנאמר דהא דהותר לו למחול על כבודו במקום המצוה הוי בגדר של "ויתור", שמוותר לו לוותר על כבודו כדי שיוכל לקיים מצוה, דזה אינו, כי מאחר שאין חובת הכבוד כלפי המלך בשביל עצמו אלא משום כבוד מלכות שמים הרי אינו בעלים כלל למחול על זה אפילו במקום מצוה. ועוד זאת, דמאחר שיסוד מצות כיבוד המלך וגדרה הוא המשכת יראת שמים, שזוהי תכליתן של כל מצוות התורה כמ"ש (ואתחנן ו, כד) "ויצונו ה' לעשות את כל החוקים האלה ליראה את ה'א", א"כ פשיטא דמצוה זו שכל עצמה אינה אלא הבאת ביטול ויראה כלפי שמיא, גדולה היא ממצוות אחרות (דאף שכל המצוות כולן מביאות ליראת שמים מ"מ אין המעשה עצמו פעולה של יראת שמים כמו יראת המלכות).

א"ל על כרחך שיסוד ההיתר שהמלך יכול למחול על כבודו במקום מצוה הוא משום שהתנהגות זו אינה גורעת מהמשכת יראת שמים על העם, אלא אדרבה, ע"ז שרואים שהמלך מוחל על כבודו למען

כבוד השכינה ומראה בעצמו שאימת שכינה עליו ע"ז נתוסף ונתחזק אצל העם עוד יותר היראה והביטול להקב"ה מלך עולמים. וזהו פירוש דברי הש"ס בדין הקהל (שאגריפס קרא עומד) "מצוה שאני", היינו שבמקום מצוה הרי גם ע"י מעשה מחילת כבודו המועיל להמשיך יראת שמים להעם מתקיימת מטרת מצות שום תשים, ולכך הותר לו למחול על כבודו.

אמנם כל זה הוא רק לענין חובת המלך עצמו, שהותר לו למחול על כבודו במקום מצוה (ולקרוא עומד), כי חיובא שלו להמשיך יראת שמים על העם על ידי שמתנהג באופן של כבוד יכול להתחלף ע"י שהוא עושה מעשה של מחילת הכבוד שזה גופא מוסיף יראת שמים בעם. אבל מ"מ אין זה פוטר את העם מחיובם לכבד את המלך, דגם אחרי שהמלך מוחל על כבודו אין זה מפקיע אותם מחיובם לנהוג בו כבוד ומורא מאחר שהיא חיובא כלפי שמיא, ועל ידי החסרון בכבוד ואימת המלכות ייגרע אצלם מאימת שמים. ולכן ס"ל לחכמים גבי חליצה דלא אמרינן "מצוה שאני" כי אסור ליבמה לעשות מעשה דוירקה בפניו שהוא היפך כבוד המלכות, כי ע"י פעולה זו נגרע בהכרח אצלה מאימת המלך ובדרך ממילא מאימתא דשמיא.

מדוע חייב מיתה העובר על דברי הנביא "בדברי הרשות"?

והי' האיש אשר לא ישמע אל דברי אשר ידבר בשמי אנכי אדרוש מעמו אם צונו [תנביא] בדברי הרשות, כגון לכו למקום פלוני או אל חלכו, עש מלחמה היום או אל תעש, כגו חוכמה זו או אל חבנה, מצוה לשמוע לו. והעובר על דבריו חייב מיתה בדי שמים, שנאמר והי' האיש אשר לא ישמע אל דברי הנביא אשר ידבר בשמי אנכי אדרוש מעמו (יח, יט. רמב"ם הלכות יסודי התורה פ"ח ה"ב)

מדברי הרמב"ם נמצא שלענין העונש חמורים דברי נביאים מדברי תורה, שהרי העונש על דברי תורה תלוי בסוג העבירה, אם היא עבירה קלה או חמורה, משא"כ העובר על דברי הנביא, אין נפקא מינה באיזה ענין עבר, אלא אפילו בדברי הרשות חייב מיתה. ולכאורה טעמא בעי.

ויש לומר בטעם הדבר:

אע"פ שמובן שתוקפם של דברי תורה גדול הרבה יותר מתוקפם של דברי נבואה, מ"מ **לגבי בני אדם** יש חומרא יתירה בדברי נבואה. כי הנבואה ענינה ש"הא-ל מנבא את **בני האדם**" (ל' הרמב"ם שם רפ"ז), ולכן, כששומע אדם ציווי מפי הנביא, הרי זה כאילו שומע את הציווי בעצמו מפי הקב"ה.

ולכן כל העובר על דברי הנביא חייב מיתה, ואין נפק"מ מהו תוכן הציווי, דכיון שהשומע מפי הנביא כאילו שומע מפי הקב"ה, הרי העובר על ציווי הנביא הרי הוא מורד במלכות, והמורד במלכות חייב מיתה, ללא נפק"מ באיזה ענין מורד (ראה רמב"ם הל' מלכים פ"ג ה"ח).

"יחס לבנו" – לעתיד לבוא?

ואם ירחיב ה' אלקיך את גבולך גי' ויספת לך עוד שלש ערים בימי המלך המשיח מוסיפין שלש אחרות על אלו השש (יט, ט. רמב"ם הלכות רוצח פ"ח ה"ד)

צריך ביאור: מה צורך יהי' לעת"ל בתוספת ערי מקלט - והרי כל טעם הבדלת ערי מקלט הוא "פן ירדוף גואל הדם אחרי הרוצח כי יחס לבבו והשיגו כי ירבה הדרך והכהו נפש" (פרשתנו יט, י), ולכאורה לעת"ל לא יהי' שייך "יחס לבבו", כמ"ש הרמב"ם (בסיום ספר הי"ד) ש"באותו הזמן לא יהיה שם וכו' ולא קנאה ותחרות"?

ויש לבאר:

מה שנתנה תורה רשות לגואל הדם להרוג את הרוצח - אין זה כענין "דברה תורה כנגד יצה"ר" (קדושין כא, ב), שמאחר ש"יחס לבבו" של גואל הדם נתנה לו תורה בלית ברירה רשות להרוג; אלא שמעיקרא דדינא ראוי הוא הרוצח למות, מאחר שנהרג על ידו נפש מישראל, אלא שהתורה מסרה הריגתו ביד גואל הדם, מאחר שקרוב הוא אצל הנהרג, וממילא "יחס לבבו".

ונמצא שענין זה ד"יחס לבבו" אינו בגדר קנאת היצר שתתבטל לעת"ל, אלא היא רגש אמיתי ונכון ע"פ תורה, ושייך הוא גם לעת"ל, ולכן יצטרכו גם לעת"ל הרוצחים בשוגג לברוח לערי מקלט.

חובת "עשה לך רב"

אם נצטוו ישראל למנות מלך, מדוע בעם שמואל כשביקשו זאת? / המלך מרומם את העם או רק שומר שלא "יבלעו" איש את רעהו? / ולשם מה ציוו חכמים "עשה לך רב"? מהותם של המלך והרב, והרכבה בקיום הציווי "עשה לך רב"

אודות סדר הנהגת בני ישראל בארצם, ציוותה התורה בפרשתנו (יז, טו) "שום תשים עליך מלך". מצוות מינוי מלך היא מצווה נעלית וחשובה, והיא מנוי בין שלוש המצוות ש"נצטוו ישראל בכניסתן לארץ" (סנהדרין כ, ב).

והנה, בימי שמואל פנו אליו בני ישראל וביקשו למנות עליהם מלך, אך שמואל לא הי' מרוצה מכך, כפי שמסופר בנביא "וירע הדבר בעיני שמואל כאשר אמרו תנה לנו מלך". ואף הקב"ה קבל על בקשתם, ואמר "כי אותי מאסו וגו'" (שמואל א, ח, ה ואילך). והנה, ידועה הקושי:

מכיוון שמינוי מלך היא מצווה מן התורה, והיא מן המצוות המיוחדות שנצטוו בכניסתם לארץ, מדוע לא הי' שמואל מרוצה מבקשת בני ישראל למנות להם מלך, ואיך טען השי"ת שבקשתם למינוי מלך מורה על כך ש"אותי מאסו"? (ראה אברבנאל פרשתנו "הספק העשירי", ושם מביא תירוץ כו"כ מפרשים. כלי יקר פרשתנו עה"פ. רד"ק ש"א ח, ה. ועוד).

גם יש לתמוה לאידך גיסא, אם אכן מינוי המלך בימי שמואל הי' עניין בלתי רצוי, מדוע לבסוף נעתר הקב"ה לבקשת בני ישראל, וציווה את שמואל "שמע בקולם"?

מטרת המלך: "מוראה של מלכות" או "משכמו ומעלה גבוה מכל העם"

בכדי לעמוד על יישוב הקושיות האמורות, יש לעיין תחילה במהותה ותכליתה של מצוות מינוי מלך. נתבאר בסה"ק, שישנן שתי מטרות במינוי מלך, זו למעלה מזו (בכל הבא לקמן ראה באורך בספר המצוות "דרך מצותיך") לאדמו"ר הצמח צדק מצוות מינוי מלך פ"א ופ"ג:

א. כאשר אין מלך, אזי איש הישר בעיניו יעשה, וכפי שאמרו חז"ל ש"אלמלא מוראה (של מלכות) איש את רעהו חיים בלעו" (אבות פ"ג מ"ב). מורא המלכות פועל שתהי' הנהגת בני המדינה כראוי. וגם

לקראת שבת

וית' בזה דיוק נפלא בלשון הרמב"ם (הל' מלכים פ"ב ה"ו): כדרך שחלק לו הכתוב הכבוד הגדול וחייב הכל בכבודו, כך ציווה להיות לבו בקרבו שפל וחלל שנאמר ולבי חלל בקרבי, ע"ש המשך לשונו הזהב. ולפום ריהטא כוונת הרמב"ם דאע"פ שחלק לו הכתוב כבוד גדול מ"מ אין לכל הכבוד הזה להשפיע עליו להתגאות, אלא אדרבא יהי' שפל וחונן ומרחם כו'. אלא דא"כ הו"ל להרמב"ם לכתוב בהדיא "אע"פ שחלק לו הכתוב כו' אעפ"כ ציווה להיות לבו בקרבו שפל כו'" וכיו"ב (ועל דרך לשון הרמב"ם בסוף הל' ת"ת "אע"פ שיש רשות לחכם לנדות לכבודו אינו שבת לת"ח להנהיג עצמו בדבר זה כו'"), ומהו שכתב "כדרך כו' כך כו'" דמשמע דשניהם ענין אחד. וע"פ המבואר הרי דבריו מדוייקים בתכלית, דהסיבה שחלק לו הכתוב כבוד גדול הוא כדי שהעם יהיו בטלים למי שבטל להקב"ה, וא"כ בהתאם ("כדרך") לחובת הכבוד שחלק לו הכתוב "כך" צריך להיות לבו שפל וחלל.

ונפ"ז נראה עוד, דכיון שיסוד מצות מינוי ואימת המלך הוא כדי להמשיך יראת שמים בעם ישראל על ידי זה שהם מבטלים עצמם למי שבטל להקב"ה, א"כ חובת הכבוד למלך היא לא רק חיובא של העם אל המלך אלא היא גם חובת המלך עצמו, שהוא עצמו חייב להתנהג באופן של כבוד כדי שעיי"ז יתבטלו אליו שאר העם ועיי"ז יבואו לביטול ויראה כלפי שמיא. וזהו שלמדו חז"ל שמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול מ"שום תשים עליך מלך - שתהא אימתו עליך", היינו דהוי חובת המלך עצמו להטיל אימתו על העם ולפיכך אסור לו למחול על כבודו ולגרוע מאימתו עליהם. ולאידך, גם חובת

להעמיד מלך והשנית שאותו המלך שעומד מצוה ליראו ולכבדו, אלא דגוף המצוה היא להעמיד מלך אשר ממנו נרא.

וטעמא דמילתא יתבאר על פי מ"ש אדמו"ר הצמח צדק בספר המצות שלו (מצות מינוי מלך) שהמכוון דמצות מינוי המלך הוא להשריש יראת שמים בבני ישראל, דעל ידי שהעם בטל אל המלך והמלך בטל למלכות שמים, גם העם בטל למלכות שמים. ובה מיישב את הקושיא הידועה מדוע קצף שמואל על בני ישראל כשביקשו להם מלך והלא מינוי מלך הוא מצוה, אלא שלפי מצבם אז הי' ראוי שיגיעו ליראת שמים מעצמם בלי סיוע המלך, עיי"ש בארוכה.

ומטעם זה מצינו שיראת שמים הוי ענין עיקרי במלך, וכדברי רבינו הקדוש (כתובות קג, ב) "אע"פ ששמעון בני חכם גמליאל בני נשיא" מפני שר"ג הי' ממלא מקום אבותיו ביראת שמים. וכן נפסק ברמב"ם (הל' מלכים פ"א ה"ז) שכל מי שאין בו יראת שמים אע"פ שחכמתו מרובה אין ממנין אותו (ועיין במנחת חינוך מצוה תצז). ולהכי מצינו ג"כ שהמלך חייב להראות את כניעתו וביטולו אל הקב"ה יתר משאר העם כדאיתא בברכות (לד, ב) לענין כריעה בתפלה: הדיוט כמו שאמרנו (ששוחה באבות תחילה וסוף) כהן גדול תחילת כל ברכה וברכה המלך כיון שכרע שוב אינו זוקף (והכי איפסיק להלכה ברמב"ם הל' תפלה (פ"ה ה"ע)), והיינו לפי שעיקר המכוון במצות מינוי מלך הוא כדי שנבוא עיי"ז להיבטל להקב"ה, ולפיכך צריך המלך להיות בטל ומבוטל להקב"ה עד שאינו מחשיב את עצמו כלל, והכבוד שנותנים לו אין זה כבוד עצמו אלא כבוד שמים, ואימת המלכות היא היא אימת מלכות שמים.

המדרש
לעילוי נשמת
הרב שמעון ב"ר
שמואל דוד הלוי ז"ל
רי"ש
נפטר כ' סדר ה'תשפ"ב

כבוד המלך

מקשה סתירה בדברי הרמב"ם אי קיי"ל דמצוה שאני שיכול המלך למחול בה על כבודו / מבאר דיראה מן המלך היא מטף נדר מצות מיני מלך, ועפ"י נותן טעם לכמה מדיני המלך / מבאר דהרמב"ם פוסק מצוה שאני דוקא בחיובו של המלך להקהל, אבל לא לענין חיוב אחרים בכבודו ובוה אתי שפיר שיטתו כייבום

ברמב"ם הלכות מלכים (פ"ב ה"ג):

ואינו חולץ שנאמר וירקה בפניו וזה בזיון, ואפילו רצה אין שומעין לו שהמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, והואיל ואינו חולץ אינו מייבם. ומקורו במשנה רפ"ב דסנהדרין: המלך כו' לא חולץ כו' לא מייבם כו' ר' יהודה אומר אם רצה לחלוץ או לייבם זכור לטוב, אמרו לו אין שומעין לו.

והנה, תנן במס' סוטה (מא, א) "פרשת

המלך כו' והמלך עומד ומקבל (הס"ת) וקורא יושב. אגריפס המלך עמד וקבל וקרא עומד ושבוהו חכמים". ובגמרא שם (מא, ב) "שבחוהו מכלל דשפיר עבד והאמר רב אשי אפילו למ"ד נשיא שמחל על כבודו כבודו מחול מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול שנאמר שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך, מצוה שאני". ובתוס' שם כתבו דכי האי גוונא אשכחן גבי חליצה וייבום בסנהדרין (שם) גבי מלך דתנן כו' ר' יהודה אומר אם רצה (המלך) לחלוץ או לייבם זכור לטוב, איני והאמר רב אשי כו' מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, ומשני מצוה שאני. וכבר הקשו, דאדמסעי' להו מדברי רבי יהודה נקשי' מדעת חכמים

דפליגי וס"ל דאינו חולץ ואינו מייבם ולית להו דמצוה שאני.

והנה לענין חליצה וייבום פסק הרמב"ם

כדעת חכמים דאינו חולץ ואינו מייבם, כנ"ל, וגבי קריאת המלך בהקהל פסק (הל' חגיגה פ"ג ה"ג) דאם קרא מעומד הרי זה משובח, הרי דנקט להלכה דאמרינן מצוה שאני, ונמצא דשני פסקי הרמב"ם סתרי אהדדי (כמו שהקשה בתוס' רבי עקיבא איגר למשנה סוטה שם). וצ"ע.

ועל כרחך צריך לומר דס"ל להרמב"ם

דלא הרי פירוש "מצוה שאני" שבסוטה (שם) גבי הקהל (דאתי לכולי עלמא) כפירוש הלשון "מצוה שאני" שנאמר בסנהדרין (שם) כדעת ר' יהודה גבי חליצה וייבום.

והנראה לומר בזה, דהנה מהא דפירשו

חז"ל "שום תשים עליך מלך - שתהא אימתו עליך" מבואר דינא דאימת המלך וכבודו אינו דבר נוסף או נפרד מגוף המצוה דשימת מלך, אלא דזהו מעצם גדר המצוה, ועיין לשון החינוך (מצוה תצו) "להעמיד המלוכה ביד היורש ולתת מוראו עלינו", והיינו דליכא כאן שני חיובים שונים, חדא

לקראת שבת

כאשר בני המדינה מבינים היטב בשכלם כיצד ראוי להתנהג, הלא אין די בכך, כי "העין רואה והלב חומד" (רש"י שלח טו, טז), ורק יראת המלך פועלת על נתיניו שילכו בדרך הישר.

ב. כאשר עומדים בני המדינה במצב שהשכל שבמוחם שולט על נטיות ליבם בתמידות, והרי הם מתנהגים בדרך הישר גם בלא להזדקק ליראת המלכות, אזי לכאורה אין להם צורך במלך. ומכל מקום, גם במצב זה נצטוו בני ישראל למנות להם מלך. אלא, שבדרגה זו, אין המלך כמו "שוטר" המשגיח על העם, אלא תפקידו נעלה יותר.

המלך הוא מרומם מכל העם, וכמו שנאמר בשאול "משכמו ומעלה גבוה מכל העם" (שמואל א ט, ב), והיינו שכוחות נפשו המה מרוממים ונעלים ביחס לשאר בני אדם, עד שבחינת ה"שכס" שבו, נעלית מבחינת ה"ראש" של כל העם (ראה אור התורה בראשית ח"ד עמ' 1528. ועוד).

והנה, ישנם עניינים שאין דעת המון העם מגעת להבין ולהכריע איך להתנהג, מאחר שהם דברים נעלים בערך שכלם. ולשם כך צריכים למנות מלך, שלהיותו נעלה ומרומם, יכול להדריכם ולהורות להם את אשר יעשון באותם עניינים.

לעורר יראת שמיים פשוטה, או להשיג מדרגות נשגבות

כאשר מעמיקים ומעיינים בפנימיות עניינו של מלך ישראל ברוחניות, מוצאים גם כן שישנם שני עניינים בתפקידו הרוחני של המלך, מעין שני העניינים שנתבאר למעלה:

א. המלך האמיתי של בני ישראל הוא מלך מלכי המלכים הקב"ה. ואין תפקידו של מלך בשר ודם שהם ממנים עליהם, אלא לגלות את מלכותו ית' שתהי' נרגשת אצל בני ישראל כולם.

יהודים מצד עצמם הם מאמינים בני מאמינים, ויודעים שכל חיותם נשפעת ממלכותו של הקב"ה, והכרה זו צריכה לפעול בהם התבטלות כלפיו. אמנם, לפעמים יש חסרון בהתבטלות זו, מחמת מעמדם ומצבם של בני ישראל, ואזי זקוקים הם למורא מלכות בשר ודם שבאמצעותו יגיעו ליראה את הבורא ית' ויתבטלו לפניו.

ב. כאשר בני ישראל נמצאים במעמד ומצב רצוי, והם בטלים אל הבורא ית"ש על ידי עבודתם העצמית, אזי אינם צריכים ליראת מלך בשר ודם בכדי ליראה אותו ית', והצורך במלך הוא באופן נעלה יותר:

יראתם והתבטלותם של בני ישראל נובעת מהשגתם בענייני ידיעת ה', ודרגת הביטול היא בהתאם למידת השגתם. אמנם, המלך הוא "משכמו ומעלה גבוה מכל העם", והוא מגיע לדרגות נעלות הרבה יותר של ביטול ויראה מהבורא ית'. ועל כן צריכים בני ישראל למלך, שהוא יעורר בהם דרגות נשגבות ונעלות ביראת ה' ובהתבטלות לפניו. דרגות כאלו שנעלות ונשגבות מהשגתם של המון העם.

"וירע הדבר בעיני שמואל" - שאינם יראים את ה' מכוח עצמם

ומעתה יש לבאר את מהלך הדברים בסיפור מינוי מלך בימי שמואל:

בוודאי חפץ שמואל הנביא שבני ישראל יקיימו את הציווי למנות להם מלך. אמנם, הוא חפץ שמינוי המלך יהי' באופן הנעלה יותר. רצונו ה' שבני ישראל ייראו מה' ויתבטלו לפניו מצד עצמם; והמלך ירומם אותם עוד יותר, ויביא אותם לדרגות נשגבות בביטול ויראה מהבורא ית'.

אך בני ישראל שאלו מאת שמואל "שימה לנו מלך לשפטנו ככף הגוים". הם ביקשו מלך שימנע מצב של "איש את רעהו חיים בלעו". והיינו, שהם היו במצב של חיסרון ביראת שמיים פשוטה, וחפצו במורא מלכות שיעוררם ליראת שמיים.

ועל כן, הנה "זירע הדבר בעיני שמואל". מצבם ומעמדם של בני ישראל בענייני עבודת ה', הי' רע בעיני שמואל. כי לדעתו, היו צריכים לעמוד בדרגה שהיראה והביטול כבר שלמים אצלם. ועל דרך זה גם הקב"ה אמר "כי אותי מאסו" - בני ישראל אוהזים במדרגה נחותה, והם אינם יראים את השי"ת מצד עבודתם העצמית (וראה רמב"ן פרשתנו שם ביישוב הדברים עם האמור "ככל הגוים אשר סביבותי").

ואף על פי כן, אמר השי"ת לשמואל "שמע בקול העם":

אמת הדבר, שבקשת בני ישראל מורה על נחיתותם. אך יחד עם זאת, אי אפשר להמתין עם מינוי המלך עד שיתעלו במדרגתם ותהי' בהם יראת שמיים מצד עצמם, כי בינתיים יהיו בני ישראל בלא יראת שמיים רח"ל.

אלא יש למנות מיד מלך, באופן הנחות יותר, שיעוררם ליראת שמיים פשוטה; ובמשך הזמן יתעלו בני ישראל להיות יראים את ה', ואזי יהי' תפקיד המלך להביאם לדרגות נשגבות ועמוקות יותר.

"מאן מלכי רבנן" – גם עבור יראת שמיים פשוטה

ממצוות מינוי מלך יש לו לאדם ללמוד הוראה נחוצה בעבודת הבורא ית"ש:

בזמן הגלות אין מלך כפשוטו, אך אמרו חז"ל "מאן מלכי רבנן" (ראה גיטין סוף פ"ה). ומעין המצווה של מינוי מלך, ציוו חז"ל שימנה האדם לעצמו רב - "עשה לך רב" (אבות פ"א מ"ו ומט"ז).

והנה, יכול האדם לחשוב שתפקיד הרב הוא רק לרוממו ולהעלותו למדרגות נשגבות, אך בעניינים פשוטים ונחותים יכול הוא להחליט בעצמו, ואינו זקוק לרב שידריכו. ואם נמצא במצב נחות בעבודת ה', עדיין אינו הולך לרב שיסייע לו להיחלץ ממצבו, אלא חושב שיצליח לתקן זאת בכוח עצמו.

וגם אם חולף זמן, ועדיין נשאר במצבו הנחות, אין הוא הולך אל הרב, אלא ממתין עד אשר "יערה עליו רוח ממרום" (ע"פ ישעי' לב, טו), ויעוררוהו מלמעלה להיטיב ולתקן הנהגתו בכוח עצמו.

ועל כך לומדים אנו ממעשה שמואל, שכאשר ישנו מצב של "אותי מאסו", של חסרון ביראת שמיים, ואפילו אם יש רק חשש למצב זה - יש לנצל את "מאן מלכי רבנן" בכדי לפעול בעצמו יראת שמיים פשוטה ובסיסית. ובמשך הזמן, יתעלה האדם למצב שבו הוא כבר ירא שמיים בעצמו, ותפקיד הרב יהי' לעוררו להתעלות למדרגות נעלות ונשגבות יותר, בדרך העולה בית א-ל.

עניינים

זדוש ואגדה

תוקף מצוות דרבנן – כתוקף התורה עצמה

על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה לא תסור וע' כל מה שאמרו חכמים לעשותו, וכל מה שהזהירו מבני, כבר צווה משרע"ה בסני שצונו לקיימו, והוא אומרו על פי התורה נ'.

(י, יא. רמב"ם בהקדמת סהמ"צ שורש א)

מדברי הרמב"ם נמצא שרצונו ית' שווה הוא בכל המצוות, שכולן מרועה אחד ניתנו, ואותו רצון ה' שישנו במצוה דאורייתא, ישנו גם בתקנות חכמים. והן הן הדברים גם במנהגי ישראל, כפי שנפסק להלכה בכ"מ בענין גודל ההקפדה שצ"ל בקיומם (ראה שו"ת הרשב"א ח"א ס"ט).

ומה שלדינא ישנם הבדלים ביניהם, כגון בדיני ספקות, שספק דאורייתא לחומרא, ובדרבנן אזלינן לקולא - אין זה משום שרצון ה' בקיום מצוות דרבנן אינו בתוקף כ"כ ח"ו, אלא שזהו גופא רצון השי"ת, שיקיימו המצווה דרבנן ע"פ פרטי' ודיני', ואחד הדינים הוא שבמקרה של ספק אזלינן לקולא. ואדרבא: כשמקילים בספיקא דרבנן - בזה גופא מקיימים את רצון ה' שצוה להקל במקרה זה.

אתם עדי

על פי שני עדים ג' יקום דבר (יט, ט)

בני ישראל נקראו "עדים" על הקב"ה, כמ"ש (ישעי' מג, י) "אתם עדי נאום ה'", היינו שהם מעידים על מציאותו של הקב"ה בעולם. ויש לבאר עניניה של "עדות" זו:

ענין העדות שייך רק בדבר הנעלם שאינו ידוע לכל, שהרי דבר הידוע לכל אין צורך להעיד עליו.

ועפ"ז מובן גם בנוגע לענין העדות על הקב"ה - שבעניני קדושה, כלימוד התורה וקיום המצוות, אין צורך "להעיד" על מציאותו של השי"ת, שהרי שם ניכרת מציאותו בגלוי.

ועיקר ענין העדות הוא בעת שהאדם עוסק בעניני העולם, ד"עולם" הוא מלשון העלם, שמסתיר ומעלים על מציאות השי"ת, ואזי נדמה לו לאדם שהוא הבעלים על הנכסים שברשותו. ולכן שם דוקא עליו "להעיד" ולגלות ש"אין עוד מלבדו" (ואתחנן ד, לה), והוא הוא המציאות האמיתית, וכל הנבראים ועניני העולם "לא נמצאו אלא מאמיתת המצאו" (רמב"ם ריש הל' יסוה"ת), והוא ית' מהווה ומחי' אותם בכל רגע מאין ליש.

וכסיפור הידוע על א' מגדולי חסידי רבינו הזקן בעל התניא, שבעת שערך את החשבון על מסחר העצים שברשותו, כשהגיע לכתובת ה"סך הכל" של החשבונות, כתב "אין עוד מלבדו"!

והיינו, שהכרה זו לא התבטאה רק בעת התפילה וההתבוננות בגדלות הא-ל, אלא גם בעת ערכו את חשבון עסקיו, שאז טרוד הוא בעניני העולם, המסתירים על מציאותו ית' ומקשים על האדם לזכור את המציאות האמיתית; גם אז נתגלתה באופן ברור ההכרה שה"סך הכל" של כל מסחרו הוא "אין עוד מלבדו".